

Конституційно-правові проблеми територіального устрою України: доктринальні та прикладні аспекти. Право України. 2014. № 9. С. 11–21.

Автор: Батанов О. В.

Організація: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Видання: Конституціоналіст · 2014

Дата публікації: 2020-11-29

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijno-pravovi-problemy-terytorialnoho-ustroiu-ukrainy-doktryna-lini-ta-prikladni-aspekty-pravo-ukrainy-2014-9-s-11-21/>

Відомості про автора

Батанов О. В.

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Текст документа

Батанов О. В.

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Конституційно-правові проблеми територіального устрою України: доктринальні та прикладні аспекти. Право України. 2014. № 9. С. 11–21.

11• ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •

Актуальна тема номера: «Новітній конституційний процес в Україні: питання форми державного устрою» І. Теоретико- методологічні та конституційно -правові засади державного устрою України

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ:

ДОКТРИНАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування (Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України) © О. Батанов, 2014 С учасний етап конституційного будівництва в Україні характеризується інтенсивним пошуком принципово нових рішень на шляху докорінної перебудови усіх сторін життя держави і суспільства.

Од нією з актуальних та надскладних проблем, які постали після набуття незалежності Української держави, є питання вдосконалення територіальної організації влади та територіального устрою України. Адже територіальний устрій є одним із найважливіших інститутів державного ладу України.

Цей інститут характеризує юридичні якості та властивості такого основного складового елементу держави, як її територія. Територіальний устрій є організацією території держави. Територія є неодмінною умовою розвитку всього державного життя.

Вона поряд із категоріями «народ» та «влада» утворює триаду елементів, які формують державу [1, 3]. По суті, територія держави уможлиблює саме виникнення, існування, організацію та функціонування держави. Саме тому традиційно під територією держави розуміють простір самовизначення народу, в межах якого держава здійснює свій суверенітет та свою юрисдикцію [2, 6], а під її конституційноправовим статусом — певне правове положення території у державі, яке

включає її склад, функції, режим, а також правові принципи і гарантії цього статусу [3, 12]. Зазначимо, що проблема територіального устрою держави та статусу її складових є однією з найменш досліджених у конституційно-правовій на у ці.

Більш детальний аналіз території в юридичній науці був зроблений юристами-міжнародниками, водночас представники науки конституційного права, як правило, обмежуються розглядом окремих питань території, зокрема особливостями територіальної організації державної влади та місцевого самоврядування, проблемами державного суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності тощо.

Значною мірою недостатня вивченість проблеми у сучасній Україні обумовлює труднощі у загальному розумінні таких феноменів, як унітаризм, федралізм і федералізація, регіоналізм і регіоналізація, децентралізація та деконцентрація тощо.

Не можна не вказати на той факт, що у сучасній літературі, присвяченій проблематиці державної території, територіальної організації державної влади та іншим питанням статусу території, далеко не завжди враховується складна, багатоаспектна природа території як конституційної категорії. Безумовно, деякі дослідження проводилися. Так, принаймні за останні роки досліджувалися проблеми політико-територіальної організації, державного устрою, адміністративно-територіального устрою України тощо.

Але, на жаль, ні єдності точок зору з цих питань, ні чіткості відповідей щодо складних проблем територіального устрою та територіальної організації влади у науці немає. Не мала і не має сьогодні чіткого бачення з цих питань й Українська держава. Внаслідок цього сучасна державна політика у сфері вдосконалення адміністративно-територіального устрою та територіальної організації влади України характеризується фактичною відсутністю довіри з боку населення до реформаторських дій з цього питання (поряд із відсутністю адекватного фундаментального наукового обґрунтування адміністративно-територіальної реформи), що, по суті, є основним бар'єром на шляху її реалізації.

У цілому територіальний устрій конкретної держави визначається її історичною і культурною еволюцією, становленням і розвитком економічної системи, політичних і правових інститутів. Він виступає в соціально-економічному розвитку суспільства одночасно і як чинник розвитку, і як результат цього розвитку.

Для характеристики територіальної організації держави у зарубіжних конституціях використовують терміни «устрій» (наприклад, «федеративний устрій» у Конституції Російської Федерації), «організація держави» (розділ 3 Конституції Бразилії), «структура держави» (глава 4 Конституції Ефіопії).

Іноді використовуються словосполучення «державний устрій», «національно-державний устрій» (Конституція Узбекистану). Однак, оскільки слова «устрій» держави, «державний устрій» мають дуже широке значення (вони характеризують те, як у цілому побудована держава), у сучасній юридичній науці для характеристики організації території держави та територіального управління іноді застосовують термін «державно-територіальний устрій», «політико-територіальний устрій», але найбільш вживаною та адекватною є категорія «територіальний устрій».

Використовуючи термін «територіальний устрій», слід зважати на те, що територія є не лише просторовою межею держави, а й становить матеріальну основу її діяльності, форму прояву державного суверенітету, а

територіальний устрій — одну з генезисних, структурних і функціональних ознак держави. Тому державний устрій не можна ототожнювати ні з територією, її організацією, ні з адміністративно-територіальним устроєм. Це складне системне державно-правове утворення, що має (повинно мати) соціально-економічні, політичні, національно-етнічні, культурологічні й екологічні підвалини.

Спроби зведення державного устрою до територіального або адміністративно-територіального поділу, які іноді мають місце у конституційній доктрині, а також у законодавстві та деяких законопроектних роботах, або інтерпретація конституційних правоположень про територіальний устрій за допомогою використання уявлень про державний устрій (у деяких наукових працях) є певним спрощенням, які не забезпечують вирішення ключових проблем державного будівництва — територіальної організації та територіальної дії державної

влади, її структурної організації, співвідношення і співробітництва із публічними структурами громадянського суспільства (органами місцевого самоврядування та органами самоорганізації населення).

За такого ототожнення, змішування, взаємонакладення понять по-різному може тлумачитися конституційна лексика, а звідси страждає законодавча логіка та техніка, що, у свою чергу, негативно позначається на організації та ефективності діяльності державної влади і місцевого самоврядування, а звідси — на якості публічних послуг, які надаються (повинні надаватися) населенню. Характерно, що у Верховній Раді України ще у 1997–1998 рр. обговорювався проект Закону «Про адміністративно-територіальний устрій», який до цього (січень 1997 р.) взагалі мав назву «Про територіальний устрій України». Аналогічні тенденції можна спостерігати і в наступні роки. Так, наприклад, проектом Закону України «Про внесення змін до

Конституції України» (реєстраційний № 3207-1) щодо удосконалення системи територіального устрою України передбачалося внесення суттєвих змін із питань адміністративно-територіального устрою. Відповідно до цих змін робочою групою, утвореною згідно з дорученням Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2005 р., було розроблено проект Закону «Про територіальний устрій України», в якому територіальний устрій України визначався як «обумовлена географічними, історичними, економічними, соціальними, культурними та іншими чинниками внутрішня територіальна організація держави з поділом її території на складові частини — адміністративно-територіальні одиниці з метою забезпечення населення необхідним рівнем

послуг та збалансованого розвитку усієї території держави» [4, 659]. У неофіційному проекті Закону України «Про засади територіального устрою України» територіальний устрій України визначався як «внутрішня територіальна організація держави з розподілом її території на складові частини — адміністративно-територіальні одиниці, а також інші спеціальні територіальні утворення, з метою ефективного забезпечення населення необхідним рівнем адміністративних послуг, організації раціональної системи децентралізованого управління соціально-економічними процесами, збалансованого розвитку усієї території держави» [5]. Втім, у самому тексті проекту переважно йшлося про порядок утворення та ліквідації, вста-

новлення та зміни меж, назв адміністративно-територіальних одиниць, населених пунктів та віднесення населених пунктів до певних категорій.

14 • ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •

У проекті Закону України «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України», підготовленому експертами Фонду сприяння місцевому самоврядуванню в Україні вже адміністративно-територіальний устрій України визначався як «обумовлена географічними, історичними, економічними, соціальними, культурними та іншими чинниками внутрішня територіальна організація держави з поділом її території на складові частини — адміністративно-територіальні одиниці з метою забезпечення населення необхідним рівнем послуг (адміністративних і громадських) на основі формування раціональної системи управління соціально-економічними процесами для збалансованого розвитку усієї території держави» [6].

Значною мірою саме відсутність чіткого розуміння відповідних категорій детермінувала сучасні конституційно-проектні пропозиції (без адекватного змістовного наповнення) щодо фактично формальної зміни назви розділу X Конституції України з чинної «Територіальний устрій» на «Адміністративно-територіальний устрій» [7].

Отже, як з позицій теорії, так і законодавчої філософії та законодавчої техніки, слід ґрунтуватися на концептуальній ідеї про те, що «територіальний устрій» — категорія більш широка, а «адміністративно-територіальний устрій» — його невід’ємна (одна із) складових частин. Якщо «територіальний устрій» — це передбачена законом форма територіальної організації держави з метою забезпечення найбільш оптимального вирішення завдань та здійснення функцій держави та суспільства, то «адміністративно-територіальний устрій» — це територіальна організація держави з її внутрішнім поділом на складові частини — адміністративно-територіальні одиниці, які є просторовою основою для утворення та діяльності відповідних органів дер-

жавної влади та органів місцевого самоврядування. Адміністративно-територіальний поділ — це своєрідний каркас просторової організації держави та зміст її територіального устрою. Залежно від особливостей

політичної системи та характеру правлячого режиму держави конкретно-правовий зміст адміністративно-територіального устрою може передбачати різний рівень централізації та децентралізації.

Щодо категорії «державний устрій», то під ним варто розуміти територіальну у державних кордонах організацію держави, яка визначає просторові межі дії державної влади, відносини між адміністративно-територіальними одиницями, центральною та місцевою державною адміністраціями (у значенні державних організаційних структур), державними структурами та місцевим самоврядуванням з конституювання та управління територіями, між публічною владою (державною та муніципальною) та населенням. Це — елемент форми держави, який характеризує територіальну організацію влади та державного самовизначення населення, що на ній проживає [8, 184]. По суті, державний устрій — це сукупність державно-правових принципів, які визначають інституційно-

нально-територіальну основу держави, а також їх практична реалізація. Це — система політичних взаємодій, у якій стикаються та обумовлюють одна одну різні сфери державно-правової діяльності. Розрізняють два основних види територіального устрою: політико-територіальний і адміністративно-територіальний. Політико-територіальний устрій передбачає поділ території держави на окремі самостійні частини. Він характерний для федеративних держав (Бра-

15• ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •

зи лія, Індія, Мексика, США, ФРН та ін.). Адміністративно-територіальний устрій — це внутрішній поділ території держави на адміністративно-територіальні одиниці. Він властивий для унітарних держав (Велика Британія, Китай, Польща, Франція, Японія та ін.).

Відповідно до Конституції України наша держава є унітарною. Термін «унітарна держава» походить від латинських слів «unus», «unitas», що означають «один», «єдність». Унітарна держава, таким чином, складається не з державних утворень, а з адміністративно-територіальних одиниць, правовий статус яких визначається центральною владою. Унітарний характер Української держави означає, що територія України у межах існуючих кордонів є цілісною і недоторканою, що складові частини цієї території перебувають у нерозривному взаємозв'язку, відзначаються внутрішньою єдністю і не мають ознак державності, як це властиво складовим частинам, скажімо, федеративної держави.

Аналізуючи генезис унітарної форми державного устрою, потрібно ґрунтуватися на тому, що унітаризм замінив партикуляризм і феодальну роздробленість, відіграв свою прогресивну роль. Він не залежав від національної чи расової структури населення, а був затребуваний єдиним режимом, відносною простотою у здійсненні державної влади. Унітарна держава є найбільш розповсюдженою у світі формою державного устрою. Понад 85 % країн світу обрали унітарну форму свого територіального устрою.

Це різні за своїми територіальними параметрами, етнонаціональним складом, географічним розташуванням, економічним та соціально-культурним розвитком, політичними та правовими традиціями держави. В унітарній державі є лише одна загальнонаціональна конституція, норми якої застосовуються на території всієї країни без будь-яких обмежень, а також існує тільки загальнонаціональне громадянство. Для унітарної держави характерна єдина система вищих органів (парламент, глава держави, уряд).

Юрисдикція цих органів розповсюджується на всю територію країни, яка поділяється на адміністративно-територіальні одиниці, які не мають політичної самостійності. У цих одиницях (департаменти, області, округи, райони, міста тощо) зазвичай утворюються власні представницькі та виконавчі органи, які функціонують відповідно до загальнонаціонального законодавства та зобов'язані застосовувати законодавчі та інші нормативні акти, які приймаються центральними органами державної влади.

Територія унітарної держави завжди має свою внутрішню організацію або так званий адміністративно-територіальний устрій (виняток становлять лише так звані мікродержави), суть якого зводиться до поділу єдиної території держави на складові частини. Територія України являє собою не що інше, як велику політичну та соціально-економічну суперсистему, що у визначених державним кордоном межах поєднує ключові функціональні підсистеми життєдіяльності суспільства («управління», «виробництво», «обслуговування», «розселення») та певною мірою локалізує їх у межах конкретних адміністративно-територіальних одиниць існуючого адміністративно-територіального поділу.

Лише у тих випадках, коли локалізація зазначених підсистем на території відповідає існуючому адміністративно-територіальному устрою (відповідно, й існуючій системі управління) адміністративно-територіальний устрій можна розглядати як оптимальний.

Слід зазначити, що сучасна територіальна організація Української дер-

16 • ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •

жави має суттєві недоліки, які істотно впливають на ефективність організації та діяльності системи публічної влади й управління. Архаїзм «партійно-радянської» системи існуючого адміністративно-територіального устрою не викликає сумнівів. Проте для того, щоб його раціоналізувати і прилаштувати до потреб України, інтересів її громадян необхідно провести ретельне вивчення демографічних, соціально-економічних, кадастрових та інших проблем. При цьому марно сподіватися на те, що прийняття навіть найдосконалішого законодавства про адміністративно-територіальний устрій України вирішить усі проблеми водночас, тому що їх розв'язання лише конституційно-, муніципально- або адміністративно-правовими засобами не є і

не може бути оптимальним результатом. На момент проголошення незалежності Україна мала сформований територіальний устрій, який фактично залишився без істотних змін і після прийняття Конституції України. Однак, як у перші роки незалежності, так і в сучасній Україні, можна помітити спроби змінити його. Прикладом може бути активізація відцентрових тенденцій регіонів у різних формах від: прагнення утворити економічну Раду Півдня України, «спеціальної самоврядної автономії» Закарпаття, ідеї відродження Донецько-Криворізької республіки, утворення Ради регіонів, пропозицій про економіко-правовий експеримент з розширенням економічної самостійності регіону та вільної економічної зони в Одеській області, бажання утворити так звану

Південно-Східну Українську Автономну Республіку під час президентських виборів 2004 р. до пропозицій кардинальної реконструкції державного устрою та адміністративно-територіального устрою країни: відмови від двох із половиною десятків регіонів та конституювання 4–6 регіонів (наприклад, Центрально-Українського, Донецького, Причорноморського, Західного); проведення соціального районування з урахуванням історико-географічних особливостей, національного й етнографічного складу населення і територіальної спеціалізації виробництва (наприклад, утворення 9 районів); створення економіко-адміністративних районів на зразок тих, що були утворені і невдовзі ліквідовані у Радянському Союзі у 50–60-х роках

(утворення 10 районів); природнокліматичного районування (утворення країв, які складатимуться з 7–9 повітів) або взагалі федералізації України, зокрема переходу до федерально-земельного устрою. Апофеозом та багато в чому наслідком таких настроїв і тенденцій стали анексія Росією Автономної Республіки Крим, спроби реанімації так званої Новоросії та самопроголошення у 2014 р. Луганської народної республіки та Донецької народної республіки.

Попри ці тенденції та процеси українська державність історично склалася як унітарне утворення, а тому в майбутньому для нашої держави більш природним та історично сформованим є саме унітарний державний устрій, можливо, навіть зі збереженням (його фактичного повернення до складу України) автономії як утворення, що має вирішувати виключно внутрішні питання, а також істотним розширенням самостійності місцевого самоврядування за рахунок подальшої демократизації у здійсненні державної влади [9].

Щодо неодноразово висловлюваних пропозицій федералізації України зазначимо, що аналіз відомих світовій практиці різновидів державного устрою, а також вікових традицій вітчизняного державотворення вказує на те,

17 • ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •

що сьогодні Україна — об'єктивно і суб'єктивно — ближча до унітарної децентралізованої держави. Незважаючи на перманентні дискусії та твердження про те, що історично Україна тягнє до федералізму, пропозиції щодо федеративного устрою України слід вважати штучними і такими, що не відповідають історичним та передусім існуючим політико-правовим реаліям.

Нині існує не так уже й багато держав, котрі, виникнувши як унітарні, потім змінили форму устрою на федеративну та, внаслідок такої модернізації, являють собою позитивний приклад для рецепції. Так, перетворення Бельгії з унітарної на федеративну державу у результаті кількох етапів державних реформ (з

1970 р. по 1993 р.) стало вражаючою подією, неповторним досвідом та повчальним прикладом. Вся історія бельгійської держави відзначалася віхами конфліктів між двома культурно-лінгвістичними громадами — валлонами та фламандцями, які проявлялися у різних сферах та мали суттєвий вплив на політичне життя країни. Федералізація Бельгії стала спробою врегулювання таких конфліктів. Втім, як свідчить цей безпрецедентний досвід (який без

будь-якої переконливої аргументації пропонується деякими «експертами» для України як рецепт розв'язання її внутрішніх «проблем»), що і сьогодні залишається невирішеною низка проблем між культурно-лінгвістичними громадами. Негативною стороною також є прояв сепаратистських настроїв, які йдуть переважно від фламандських політичних партій. Як зазначають дослідники, повного вирішення цих етнічних конфліктів у найближчому майбутньому важко досягнути. Відцентровий характер бельгійської федерації, її двополярність, а також тенденція до розширення автономії суб'єктів федерації можуть стати сприятливим ґрунтом для розвитку сепаратистських настроїв. Недоліки інституціональної системи можуть призвести до серйоз-

них політичних криз і навіть паралізувати діяльність центральних органів влади [10, 3, 24]. Російська імперія також завжди залишалася унітарною державою, попри те, що до її складу входили автономні утворення з різним статусом: Велике князівство Фінляндське, Хівинське ханство, Польське царство. Унітарною за суттю і змістом державою продовжувала залишатися і РРФСР, утворена в 1918–1922 рр., хоча офіційно за формою вона була проголошена федерацією. Такий саме характер мав і СРСР. Так, на думку В. Савіна, аналіз конституційних актів радянського періоду вказує, що, об'єднуючи юридично суверенні союзні республіки, Радянський Союз проводив квазіфедеративну політику, яка фактично обернулася тим, що федеративна за способом конструкції території держава виявилася унітарною за способом організації влади [11, 21]. Через ці та інші фактори В. Лексін пропонує відмовитися від теоретичної характеристики радянських держав як федерацій. Науковець вважає, що радянську федерацію треба визнати або окремою формою державного устрою, або «підформою» однієї з нефедеративних форм складної держави, або прототипом сучасних регіоналістських держав [12, 19].

Згідно зі ст. 1 чинної Конституції Російської Федерації «Російська Федерація — Росія демократична федеративна правова держава з республіканською формою правління». Втім, автор оригінальної докторської дисертації, присвяченої питанням діалектики процесів децентралізації та нової централізації російського федералізму В. Савін вважає, що Російська Федера-

18 • ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •

ція повною мірою сприйняла цю своєрідну федеративну модель, яка була характерна для СРСР, з тією ж реальною загрозою цілісності держави. Цей російський вчений, що доволі показово, враховуючи, що саме з Росії в Україну переважно експортуються федералістські настрої, доводить, що російський федералізм у своїй основі має номінальний характер [11, 21–22].

Отже, висновки про те, що в Росії йде динамічний процес реформування федералізму в напрямі формування його централізованої моделі, у ході процесу зміцнення якої існує небезпека перетину тієї межі, за якою від федералізму мало що залишається, є далеко не безпідставними.

Абсолютно штучно культивована та фактично демонізована сьогодні, наприклад, в Україні ідея федералізму [13–18] як найбільш завершеної форми регіоналізму та «неодмінної умови для самореалізації потенціалу регіонів, кожної територіальної одиниці, кожного громадянина» [18, 42], у сучасному світі розвивається значно повільніше, а останнім часом виявилася скоріше послабленою, ніж зміцненою. Так, Л. Карафіелло та К. Малфрит, хоч і переконані у позитивному впливі федералізму на процеси переходу до демократії, зазначають, що «федералістська діалектика зберігає поляриність, конфліктність та напруженість» [19, 4]. Американський політолог У. Рікер заперечує твердження, що федералізм завжди є гарантією демо-

кратичних свобод. На його думку, між федералізмом та свободою немає простого причинного зв'язку [20, 15]. Попри загальний «позитивний» контекст багатьох досліджень проблем федералізму в Російській Федерації, сучасна російська дослідниця Г. Бочило також вказує на те, що абсолютно прямого зв'язку між федералізмом і демократією, децентралізацією управління та досягненням широких прав і свобод особистості немає. Лише формальне проголошення федералізму не гарантує демократизацію та децентралізацію управління,

збалансування соціально-економічних відносин, досягнення свободи особистості. Існують унітарні держави, в яких людина реально здійснює конституційні права (європейські держави), та федеративні

держави, в яких порушуються конституційні права і свободи (Пакистан, ОАЕ). Про це свідчить й історичний досвід федеративного державного будівництва в Росії ХХ — початку ХХІ ст. [21, 9, 16]. Вважаємо, що федералізація державного устрою України (у будь-яких формах: класичного або кооперативного федералізму, федеративного дуалізму, федерально-матричної моделі тощо) у сучасних умовах жодною мірою не перевірена досвідом сучасних федерацій у зарубіжних країнах, політичною ситуацією у країні, прогнозами на її історично видиме майбутнє, її соціально-демографічною мапою тощо, особливо в умовах, коли настає якісно новий етап розвитку української нації, йде практичний процес та теоретичне обґрунтування

власної державності, по суті, формування нової державної нації у широкому (загальногромадянському) розумінні цього слова. Якщо централізована федерація є для державності України небезпечною і небажаною, то реалізація ідеї децентралізованої федерації в Україні, на якій наполягають деякі сепаратистські кола, стала б політичною і соціальною катастрофою. За таких умов, за висновками більшості вітчизняних експертів, оптимальна конституційна модель державного устрою України — унітарна конституційно децентралізована держава з усебічним визнанням і гарантуванням прав територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування.

19• ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Сысоева Е. А. Категория «территория» в правовой теории и практике законодательного

регулирования федеративного устройства современной России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. — Ростов н/Д, 2006. — 22 с.

2. Бабурин С. Н. Территория государства: теоретико-правовые проблемы : автореф. дис. ... д-ра

юрид. наук : спец. 12.00.01. — М., 1998. — 50 с.

3. Быстрова Д. А. Территория в конституционном праве Российской Федерации : автореф. дис. ...

канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. — М., 2010. — 34 с.

4. Проект Закону України «Про територіальний устрій України» // Проблеми трансформації

територіальної організації влади : зб. матеріалів та док. / наук. ред. М. О. Пухтинський. — К., 2005. — 852 с.

5. Про засади територіального устрою України : проект Закону України (неофіційний текст)

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0297.html.

6. Проект Закону України «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального

устрою України» // Місцеве самоврядування: пошуки та здобутки : зб. матеріалів та док. / за ред. М. Пухтинського, О. Власенка. — К., 2007. — 870 с.

7. Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та

місцевого самоврядування) : проект Закону України, внесений Президентом України П. О. Порошенком від 26 червня 2014 р. № 4178а [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51513.

8. Погорілко В. Ф. Державний устрій // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред.

акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К., 2012.

9. Кушніренко О. Унітаризм як базова цінність конституційного ладу України // Віче. — 2012. — № 2

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2942/>.

10. Бегаева А. Х. Бельгийский федерализм : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. — М., 2008. — 25 с.

11. Савин В. И. Диалектика процессов децентрализации и новой централизации Российского

федерализма конца XX — начала XXI вв.: конституционно-правовой опыт развития : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02. — Ростов н/Д, 2007. — 58 с.

12. Лексин И. В. Конституционно-правовые проблемы территориального устройства современного

государства: особенности России и зарубежный опыт : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02. — М., 2013. — 50 с.

13. Бузина О. Украина. Федерализм и антифедерасты [Електронний ресурс]. — Режим доступу

<http://www.federal.org.ua/content/ukraina-federalizm-i-antifederasty> .

14. Ветров В. Федеративная Украина — так ли страшен черт, как его малюют? [Електронний

ресурс]. — Режим доступу : <http://www.federal.org.ua/content/federativnaya-ukraina-%E2%80%93tak-li-strashen-chert-kak-ego-malyuyut>.

15. Колесніченко В., Бортнік Р. Федеративна Україна: безальтернативна альтернатива розвитку

Української держави // Голос України. — 2009. — № 194 (4694). — 15 жовт. — С. 4–5.

16. Медведчук В. В. Український вибір: федералізм як концепт і модель суспільно-державного

розвитку (частина перша) // Публічне право. — 2012. — № 3. — С. 6–13; (частина друга) № 4. — С. 6–13.

17. Мучник Г. Унитарная нетерпимость или федеративное добрососедство? // Еженедельник 2000

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.2000.net.ua/2000/svoboda-slova/sotsium/81302>.

18. Тихонов В. Манифест федерализма, или Путь к демократическому государству . — Луганск,

2004. — 63 с.

19. Основы теории и практики федерализма : пособие для студ. высших учеб. заведений / отв. ред.

К. Малфлит. — Лейвен, 1999. — 233 с.

20. Riker W. Federalism: Origin, Operation, Significance. — Boston, 1964. — 169 p.

21. Бочило А. Е. Российский федерализм и правовой статус личности (конституционно-правовые

исследования) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. — Челябинск, 2013. — 26 с.

Список використаних джерел

1. 1. Sysoeva E. A. Kategoriya «territoriya» v pravovoy teorii i praktike zakonodatel'nogo regulirovaniya federal'nogo ustroystva sovremennoy Rossii [The «Territory» Category in the Legal Theory and Practice of Legal Regulation of the Federal System in Modern Russia], Rostov on Don, 2006, 22 p.
2. 2. Baburin S. N. Territoriya gosudarstva: teoretiko-pravovye problemy [Territory of the State: Theoretical and Legal Issues], Moscow , 1998, 50 p.
3. 3. Bystrova D. A. Territoriya v konstitutsionnom prave Rossiyskoy Federatsii [Territory in the Constitutional Law of the Russian Federation], Moscow , 2010, 34 p.
7. 20 • ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •
8. 4. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro terytorialnyi ustroi Ukrainy» [Draft Law of Ukraine on Territorial System of Ukraine], Problemy transformatsii terytorialnoi orhanizatsii vlad, Kyiv , 2005, 852 p.
10. 5. Pro zasady terytorialnoho ustroiu Ukrainy: Proekt Zakonu Ukrainy (neofitsiyniy tekst) [On Fundamentals of the Territorial System of Ukraine: Draft Law of Ukraine (Informal Text)]. Available at: [http://www . search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0297.html](http://www.search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0297.html).
12. 6. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro poriadok vyrishennia pytan administratyvno-terytorialnoho ustroiu Ukrainy» [Draft Law of Ukraine «On Solving Issues of Administrative-Territorial Structure of Ukraine»], Mistseve samovriaduvannia: poshuky ta zdobutky, Kyiv , 2007, 870 p.
14. 7. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo povnovazhen orhaniv derzhavnoi vlady ta mist-sevoho samovriaduvannia): proekt Zakonu Ukrainy , vnesenyi Prezydentom Ukrainy P . O. Poroshenkom № 4178a vid 26 chervnia 2014 r. [On Amendments to the Constitution of Ukraine (Concerning the Powers of State Authorities and Local Self-Government): Draft Law of Ukraine no. 4178a of 26 June 2014 Submitted by P . O. Poroshenko, the President of Ukraine]. Available at: [http://www . w1.c1.rada.gov . ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51513](http://www.w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51513).
17. 8. Pohorilko V. F . Derzhavnyi ustroi [State System], Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk, Kyiv , 2012.
19. 9. Kushnirenko O. Unitaryzm yak bazova tsinnist konstytutsiinoho ladu Ukrainy [Unitary as Fundamental Value of the Constitutional System in Ukraine], Viche, 2012, no. 2. Available at: [http://www . viche.info/ journal/2942/](http://www.viche.info/journal/2942/).
21. 10. Begaeva A. Kh. Belgiyskiy federalizm [Belgian Federalism], Moscow , 2008, 25 p.

22. 11. Savin V. I. Dialektika protsessov detsentralizatsii i novoy tsentralizatsii Rossiyskogo federalizma kontsa
23. XX — nachala XXI vv. : Konstitutsionno-pravovoy opyt razvitiya [Dialectics of Decentralization and New Centralization Processes of Russian Federalism at the End of XX — Early XXI Century: Constitutional and Legal Development Experience], Rostov on Don, 2007, 58 p.
24. 12. Leksin I. V. Konstitutsionno-pravovye problemy territorialnogo ustroystva sovremennogo gosudarstva:
25. osobennosti Rossii i zarubezhnyy opit [Constitutional and Legal Issues of Territorial Structure in the Modern State: Peculiarities of Russian and Foreign Experience], Moscow , 2013, 50 p.
26. 13. Buzina O. Ukraina. Federalizm i antifederasty [Ukraine. Federalism and Antifederasts]. Available at:
27. <http://www.federal.org.ua/content/ukraina-federalizm-i-antifederasty> .
28. 14. V etrov V. Federativnaya Ukraina — tak li strashen chert, kak ego malyuyut? [Federative Ukraine — Devil
29. is Not so Black as He is Painted]. Available at: <http://www.federal.org.ua/content/federativnayaukraina-%E2%80%93-tak-li-strashen-chert-kak-ego-malyuyut>.
30. 15. Kolesnichenko V., Bortnik R. Federativna Ukraina: bezalternativna alternatyva rozvytku Ukrainskoi
31. derzhavy [Federative Ukraine: Choiceless Alternative in the Development of Ukrainian State], Holos Ukrainy, 2009, no. 194 (4694), 15 zhovtnia, pp. 4–5.
32. 16. Medvedchuk V. V. Ukrainyskyi vybir: federalizm yak kontsept i model suspilno-derzhavnoho rozvytku
33. (chastyna persha) [The Ukrainian Choice: Federalism as a Concept and Model of Social and State Development (Part One)], Publichne pravo, 2012, no. 3, pp. 6–13; (chastyna druha) no. 4, pp 6–13.
34. 17. Muchnik G. Unitarnaya neterpimost ili federativnoe dobrososedstvo? [Unitary Intolerance or Federated
35. Neighborhood?], Ezhenedelnik 2000. Available at: <http://www.2000.net.ua/2000/svoboda-slova/sotsium/81302>.
36. 18. Tikhonov V. Manifest federalizma, ili Put k demokraticheskomu gosudarstvu [Federalism Manifestum or
37. the Way to Democratic State], Lugansk, 2004, 63 p.
38. 19. Osnovy teorii i praktiki federalizma [Bases of Theory and Practice of Federalism], Leyven, 1999, 233 p.
39. 20. Riker W. Federalism: Origin, Operation, Significance, Boston, 1964, 169 p.
40. 21. Bochilo A. E. Rossiyskiy federalizm i pravovoy status lichnosti (konstitutsionno-pravovye issledovaniya)
41. [Russian Federalism and Legal Status of an Individual (Constitutional and Legal Research)], Chelyabinsk, 2013, 26 p. Батанов О. В. Конституційно-правові проблеми територіального устрою України: доктринальні та прикладні аспекти Анотація. У статті проаналізовано зміст понять «територія», «державний устрій», «територіальний устрій», «адміністративно-територіальний устрій» та наукові дискусії щодо форми державного устрою України; вказано на політизацію цього питання у періоди політичної нестабільності, а також несталість федеративної форми територіального устрою через значний потенціал конфліктності у відносинах між центром і регіонами.
42. Розглянуто особливості виникнення та функціонування унітарної форми державного устрою. Обґрунтовується неминучість еволюції унітаризму в Україні в результаті здійснення децентралізації та реформи місцевого самоврядування.
43. Ключові слова: унітаризм, федералізм, регіоналізація, децентралізація, місцеве
44. самоврядування.
45. 21• ПРАВО УКРАЇНИ • 2014 • № 9 •
46. Батанов А. В. Конституционно-правовые проблемы территориального устройства Украины: доктринальные и прикладные аспекты Анотация. В статье проанализировано содержание понятий «территория», «государственное устройство», «территориальное устройство», «административно-территориальное устройство» и научные дискуссии о форме государственного устройства Украины; указано на политизацию этого вопроса в периоды политической нестабильности, а также непостоянство федеративной формы территориального устройства через значительный потенциал конфликтности в отношениях между центром и регионами.
47. Рассмотрены особенности возникновения и функционирования унитарной формы государственного устройства. Обосновывается неизбежность эволюции унитаризма в Украине в результате осуществления децентрализации и реформы местного самоуправления.
48. Ключевые слова: унитаризм, федерализм, регионализация, децентрализация, местное самоуправление. Batanov O. Constitutional and Legal Problems of the Territorial Division of Ukraine: Doctrinal and Applied Aspects Annotation. The content of the concepts «territory», «state system», «territorial division», «administrative-territorial division» reveals. The scientific discussions on form of government of Ukraine are analyzed; the politization of this issue during the political instability is indicated.

49. The specific of emergence and operation of unitary form of government is considered. The instability of the federation form of territorial division caused by the huge potential conflict in relations between centre and regions is underlined. The inevitability of unitary evolution in Ukraine as result of implementation of decentralization and reforms of local government is explained.
50. Key words: unitary, federalism, regionalization, decentralization, local self-government.

Файли матеріалу

[Оригінальний файл автора](#)